

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 4/2010 rd

Landsbygden och ett välmående Finland: Stats- rådets landsbygdspolitiska redogörelse

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 27 maj 2009 statsrådets redogörelse Landsbygden och ett välmående Finland: Statsrådets landsbygdspolitiska redogörelse (SRR 5/2009 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har de övriga utskotten fått lämna utlåtande till jord- och skogsbruksutskottet. Utlåtanden har lämnats av

- finansutskottet (FiUU 17/2009 rd)
- förvaltningsutskottet (FvUU 1/2010 rd).
- kommunikationsutskottet (KoUU 26/2009 rd)
- kulturutskottet (KuUU 19/2009 rd)
- social- och hälsovårdsutskottet (ShUU 14/2009 rd)
- ekonomiutskottet (EkUU 31/2009 rd)
- framtidsutskottet (FrUU 8/2009 rd)
- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet (AjUU 21/2009 rd)
- miljöutskottet (MiUU 36/2009 rd)

Utlåtandena återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- statssekreterare Jouni Lind, landsbygdsråd Eero Uusitalo, forstråd Marja Kokkonen, vattenförvaltningsråd Jaakko Sierla och landsbygdsöverinspektör Kirsi Viljanen, jord- och skogsbruksministeriet

- lagstiftningsråd Jyri Inha, finansministeriet
- inspektör Harri Uusnäkki och konsultativ tjänsteman Rainer Salonen, kommunikationsutskottet
- industriråd Petteri Kuuva, överinspektör Aimo Aalto, överinspektör Petra Stenfors och konsultativ tjänsteman Marja Taskinen, arbets- och näringsministeriet
- miljöråd Harry Berg, miljöministeriet
- upphandlingsdirektör Jussi Kumpula, Forststyrelsen
- undervisningsråd Susanna Tauriainen, Utbildningsstyrelsen
- specialmedarbetare Christell Åström, Finlands Kommunförbund
- äldre forskare Mika Ristimäki och forskare Tuomas Mattila, Finlands miljöcentral
- jurist Vesa Malila, veterinär Vuokko Puurula och forskningschef Erno Järvinen, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- ombudsman Rikard Korkman, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- beredskapsombud Juha Mantila, Försörjningsberedskapscentralen
- direktör Pasi Rikkonen, Lantbruksekonomiska forskningsanstalten
- äldre forskare Marja Knuutila, Lantbruksekonomiska forskningsanstalten i Jockis
- professor (tf.), politices doktor Hilikka Vihiinen, Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi
- överinspektör Reijo Martikainen, Landsbygdsverket

- äldre forskare Arto Rummukainen, Skogs-forskningsinstitutet
 - forskarprofessor Ilkka Savolainen, Statens tekniska forskningscentral
 - skogsexpert Ville Manner, Maskinföretagarnas förbund rf
 - energi- och klimatexpert Ahti Fagerblom, Skogsindustri rf
 - ekonomisk expert Martti Luukko, Finlands Konsumentförbund r.f.
 - expert på studerande- och ungdomsfrågor Mikko Koskinen, Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf
 - ordförande Erkki Ojala, Maaseudun kehittäjä ry
 - byaombudsman Sirpa Pekkarinen, Keski-Suomen kylät ry
 - utvecklingsdirektör Kyösti Heino, Woodpolis — Kuhmo
 - skoldirektör Taina Peltonen, Suomen lähikoulut ry
 - logistikchef Harri Rumpunen, Skogsindustri rf
 - verkställande direktör Osmo Laine, Dagligvaruhandeln r.f.
 - äldre forskare Teija Paavola, Finlands Biogasförening rf
 - ordförande Juha Poikola, FINBIO — Finska bioenergiföreningen rf
 - utvecklingsdirektör Tuomas Perheentupa, Byaverksamhet i Finland rf
 - ordförande Mikko Lindell, Suomen maaseutumatkailuyrittäjät ry
 - utvecklingschef Pekka Ripatti, Skogsbrukets utvecklingscentral
 - forskarprofessor Toivo Muilu, nätverket Rural-Studies
 - forskningschef, FöD Torsti Hyyryläinen, Ruralia-institutet
 - programdirektör, programmet Maamerkit Eeva Hellström, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
 - direktör Juha Kaskinen, Framtidens forskningscentral
 - universitetslektor, docent Petri Ollila, Helsingfors universitet
 - professor Hannu Katajamäki, Vasa universitet
 - forskare Arja Kilpeläinen, Lapplands universitet
 - tf. professor Juho Rantala, Joensuu universitet
 - äldre forskare, docent Jukka Oksa, Joensuu universitet, Karjalan tutkimuslaitos
 - specialforskare Tuomas Kuhmonen, Jyväskylän universitet
 - professor Jarmo Rusanen, Uleåborgs universitet
 - svensk byaservice Peter Backa.
- Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av
- överinspektör Juuso Kalliokoski, jord- och skogsbruksministeriet
 - överinspektör Hanna-Mari Kuhmonen, jord- och skogsbruksministeriet
 - överinspektör Sanna Sihvola, jord- och skogsbruksministeriet
 - direktör för invandrapolitiken Mervi Virtanen, inrikesministeriet
 - konsultativ tjänsteman Jaana Lappi, arbets- och näringsministeriet
 - konsultativ tjänsteman Marja Taskinen, arbets- och näringsministeriet
 - undervisningsministeriet
 - social- och hälsovårdsministeriet
 - Kommunikationsverket
 - Regionförvaltningsverket i Östra Finland
 - ProAgria Keskusten Liitto
 - Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland
 - Närings-, trafik- och miljöcentralen i Mellersta Finland
 - Centralförbundet för fiskerihushållning
 - Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet
 - Finlands Yrkesfiskarförbund FYFF rf
 - Livsmedelsindustriförbundet rf
 - Finlands 4H-förbund rf
 - Maaseudun Sivistysliitto ry
 - Företagarna i Finland
 - Oy Alholmens Kraft Ab
 - sametinget
 - Renbeteslagsföreningen
 - författare Risto Isomäki

— flottningschef (pensionerad) Harri H. Lallukka, Järvi-Suomen uittoyhdistys.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Globala trender och Finlands regionala konkurrenskraft

Den världsekonomiska integrationen och de globala åtagandena kommer fortsatt att förstärkas. Utskottet framhåller att man måste värna en hållbar utveckling samtidigt som det gäller att stärka dialogen och nätverken på det lokala planet, alltifrån små företag och sammanslutningar. Man kan inte och bör inte skilja åt stad och landsbygd i Finland, de bör ses som en helhet.

Enligt prognoser kommer jordens befolkning att öka till ca 9,2 miljarder fram till 2050. I utvecklade länder är befolkningstillväxten långsam; i en del länder i Europa kan den till och med stanna upp. Det ger utskottet anledning att påpeka att också maten är en sinande resurs i ett globalt perspektiv. Trots att till exempel volymen producerad spannmål globalt sett fortsatt ökar är det ett ofrånkomligt faktum att mängden spannmål per capita har minskat sedan 1980-talet. Det är alltså nödvändigt att markområden som lämpar sig för matproduktion i Finland fortsatt används för produktion och att kompetensen på matproduktion bevaras i alla led av kedjan.

Begränsade naturresurser och en ständigt ökande industriell aktivitet och folkmängd gör att människor och hushåll i världen i varje ögonblick har allt mindre naturresurser per capita till sitt förfogande. Därmed blir ekologisk effektivitet en strategisk konkurrensfaktor. Samhället ställer allt högre ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbara krav på företag och andra aktörer, alltså på ekologisk konkurrenskraft, som kräver energikompetens och utveckling av miljökapitalet, men som samtidigt också öppnar nya marknader för innovativa företag. Klimatuppvärmningen inverkar också i hög grad på naturen och all mänsklig verksamhet. Klimatför-

ändringen får många, ofta oanade konsekvenser, både negativa och positiva.

Globaliseringen vinner alltså terräng. I kombination med en öppnare marknad och ett allt starkare ömsesidigt beroende såväl på marknaden som i ländernas ekonomier, politik, miljöfrågor och kultur och en allt hårdare konkurrens inverkar globaliseringen mycket starkt på företag och människor. Utskottet noterar särskilt att prognoserna pekar på att varors "serviceinnehåll" kommer att öka på marknaden. En trend på stark frammarsch är inriktningen på service inom tillverkande industri. Nuförtiden utgör varuhandeln i många sektorer bara 52 procent av affärsverksamheten kring en vara. Samtidigt ökar efterfrågan till exempel på upplevelseprodukter.

Verksamheter går samman i nätverk och den virtuella och digitala ekonomin utvecklas. Nätverken är öppna och löst hopfogade sammanslutningar som bygger på förtroende. Typiskt för dem är att de fungerar i realtid och kräver snabba beslut. Informationstekniska lösningar och innehåll utvecklas i rask takt och utvecklingen i data- och telekommunikationer suddar ut de geografiska gränserna på jordklotet. Nättjänster länkar upp sig överallt. Utskottet konstaterar att biovetenskaperna och biotekniken allmänt antas bilda nästa våg av kunskapsbaserad ekonomi efter datatekniken. Det uppstår hela tiden nya innovationer inom medicinsk teknik, bioteknik och livsmedelsteknik. Funktionella livsmedel erövrar nya marknader. Tekniken för alternativa energiformer utvecklas också. Man utnyttjar till exempel allt mer biobränslen, solenergi, vindenenergi, jordvärme och bränslecellsteknik (väte).

Även om folkmängden i Finland ökar i framtiden, kommer små stadscentra och en stor landsbygd fortsatt att dominera bilden. Vår geografi bör alltså bli vår strategiska styrka. Vi bör ta i anspråk alla lokala fördelar och skapa en in-

frastruktur som garanterar vår framgång i en global nätverksomvärld. Finland utgör nästan det enda området i Europa med framtida potential för produktion av förnybar energi och mat.

Landsbygdspolitikens allmänna mål

De beskrivna nya globala trenderna lyfter enligt utskottets mening fram landsbygdens roll. Det är också en central fråga i sammanhanget att vi har en diversifierad landsbygdsstruktur. Landsbygdens konkurrenskraft bör bygga på specialisering utifrån regionala fördelar.

I redogörelsens inledning tas tre centrala mål upp: bättre livskvalitet på landsbygden, utveckling av landsbygdsnäringsar och en klart uttalad landsbygdspolitik. Prioriteringarna är heltäckande, anser utskottet. Det ser framför allt följande insatser som viktiga med tanke på de stora framtidsfrågorna för landsbygden:

1) Det gäller att se till att när servicen fungerar och förbättras och att befolkningsutvecklingen är positiv för att det ska finnas tillräckligt med folk på landsbygden. Företagsamheten på landsbygden måste främjas genom ny affärsverksamhet inom områdena bioråvaror och bioenergi och inom kreativa sektorer (t.ex. turism och upplevelseindustri). Å andra sidan måste det också ses till att det traditionella jord- och skogsbruket fortsatt lönar sig och utvecklas (t.ex. genom att man främjar principen från jord till bord, gynnar närproducerad mat och genom mångsidigare användning av skogarna). Utan ett ekonomiskt lönsamt jord- och skogsbruk finns det inte heller någon levande landsbygd.

2) Det viktigaste för en bra landsbygdspolitik är att den får större genomslag i beslutsfattandet och att adekvata resurser avsätts för att stödja en diversifiering av regionerna. Landsbygdsutvecklingen måste integreras djupt i den allmänna planeringen och landskapsplaneringen. Landsbygdsplaner som byggts upp kring regionala fördelar bör integreras till exempel i landskapsöversikter (och den vägen också i landskapsplaner och landskapsprogram) och de ska också verkställas. Stödet till tredje sektorn lyfts fram i redogörelsen och anses spela en betydande roll.

Föreningsverksamhet bidrar bl.a. till egenaktivitet och samhörighet.

3) Samhörigheten på landsbygden och de betingelser som landsbygdspolitiken skapar för den utgör grunden för kompetens och innovation på landsbygden. Samhörigheten bestäms utifrån enskilda människors möjligheter att verka och utveckla sina egna aktiviteter i sina hembygder och av gemensamma insatser i landsbygdsområden och möjligheterna att utveckla dem. De bygger på en infrastruktur som omfattar goda transport- och dataförbindelser och en fungerande tjänstestruktur. Det måste ses till att de fungerar.

Utskottet noterar att befolkningsutvecklingen har varit mycket varierande i olika typer av landsbygdsområden. Här särskiljer sig starka landskapscentra med sina respektive pendlingsområden; i dem har befolkningen ökat inom närmast förfluten tid och kommer sannolikt att öka inom den närmaste framtiden. Men det bor ca 1,5 miljoner människor i avfolkningskommuner. Merparten av de här kommunerna med ett glesnande befolkningsunderlag består av glest befolkad landsbygd. Under de senaste trettio åren har migrationen minskat befolkningsunderlaget i glesbygderna med mer än 100 000 personer.

Det krävs alltså nödvändigt särskilda insatser i glesbygderna. Det måste tas fram metoder att stoppa avfolkningen. Det är ett villkor för att områdena ska kunna ha kvar sin service och ekonomiska verksamhet. Nu gör produktivhetsprogrammet att också myndigheterna drar ner på sin service i områden med minst efterfrågan — alltså just de här områdena. Det betyder en markant försämring av den allmänna servicen i områdena. De drabbas dessutom av att befolkningen åldras. Arbetstillfällen försvinner, de stora åldersklasserna går i pension och försörjningsbalansen rubbas. Därför måste det särskilda åtgärder till för att säkra ett adekvat utbud av tjänster.

Med de handlingsmodeller vi har nu blir det dyrare att upprätthålla servicen i glesbygder, och kvaliteten på servicen försämras till den grad att det blir helt omöjligt att producera den med nuvarande metoder. Därför bör servicen ordnas på ett annat sätt och ny teknik tas i anspråk. Till-

gången till tjänster kan tryggas om flera aktörer går samman om mobila tjänster och om samserviceställen och e-tjänster införs. I redogörelsen föreslås nya metoder för uppföljning och rapportering, men de kan inte ändra på utvecklingens gång — i stället måste det skyndsamma åtgärder till för att trygga servicen. Näringslivet kräver också fungerande tjänster och förbindelser.

Nya landsbygdsnäringar på frammarsch, som skogs- och jordbruksbaserad produktion av förnybar (närproducerad) energi, tjänster (som turism och upplevelseindustri) och närproducerade livsmedel är av största vikt för landsbygdsutvecklingen. Skog, trä och naturprodukter bör utnyttjas mer och allsidigare som källa till arbete och försörjning. Gårdarna är grunden för matproduktionen och försörjningstryggheten och bör utvecklas som multifunktionella företag. I framtiden kommer självförsörjningen på mat, vatten och energi att spela en allt viktigare roll för den regionala och nationella konkurrenskraften och säkerheten, liksom också för en hållbar utveckling. Principen om hållbar utveckling fullföljs genom lokal produktion och konsumtion.

För att det ska finnas inte minst snabba data- och telekommunikationer, en fungerande kollektivtrafik och bra vägar och järnvägar krävs det att staten tar ett finansiellt ansvar i alla typer av landsbygdskommuner, men framför allt i glesbygderna. Landsbygdskommunernas och framför allt glesbygdernas särproblem går ändå inte att lösa bara med pengar, utan det krävs också att staten ställer sig fördomsfritt till exempel till nya metoder att tillhandahålla service. Det kräver i sin tur ändringar i lagstiftningen och friare tyglar för organiseringen. En sådan satsning är enligt utskottets mening absolut nödvändig. Om det i framtiden inte finns tillräckligt med folk på landsbygden, är också alla andra insatser onödiga. Av samma orsak måste det också satsas stort på de unga, deras utbildning, fritid och sysselsättning.

Kultur och samhörighet på landsbygden bör stödjas, framhåller utskottet. Det är innovativt och socialt hållbart att stödja aktörer i s.k. tredje sektor. Aktiv frivilligverksamhet är ett bevis på

ett fungerande samhälle, och det är viktigt att aktivera medborgarna till medverkan på olika sätt. Den representativa och direkta demokratin måste fås att fungera bättre genom kommun- och servicestrukturreformen för att olika människogrupperns åsikter ska komma fram i det kommunala beslutsfattandet. Det bör ses till att affärsverk som producerar kommunala tjänster är demokratiskt styrda enligt principen om kommunalt självstyre och beslutsprocessen ska vara genomsebar.

Utskottet noterar att kommun- och servicestrukturreformen har utvecklat landsbygdskommunernas strukturer i samma riktning som besöksområdenas. Processen har stärkt närservicens ekonomiska effektivitet. Men samtidigt har det uppstått tynande ekonomiska regioner, till och med i närheten av stora städer, då kommunerna har integrerat sina strukturer efter de områden som invånarna besöker för att göra ärenden (bort från de ekonomiska regionerna). Vad gäller växelverkande områden och kranskommuner bör de ekonomiska regionernas struktur och antal övervägas på nytt så fort första fasen av kommun- och servicestrukturreformen är över.

Enligt redogörelsen stärker de fritidsboende landsbygdens sociala kapital och bidrar till att bevara servicen. Utskottet ser gärna att fritidsboendet i byar utvecklas som motvikt till utflyttningen. Förbindelserna mellan landsbygd och städer behöver stödjas så gott det går genom pendling mellan hem och arbete, fritidsboende och stadsbornas starka rötter på landsbygden. På det sättet kompenseras avsaknaden av täta lokala nätverk i landsbygdsområden.

Redogörelsen är en heltäckande beskrivning av landsbygdspolitiken, såväl principerna som målen. Men där ingår inte tillräckligt med konkreta åtgärder för att utveckla livskvaliteten och företagsamheten. Landsbygdspolitiken behöver skärpas på alla nivåer. Det är av största vikt att den nya metod för bedömning av effekterna för landsbygden som anges i redogörelsen integreras som en föregripande åtgärd i allt sådant nationellt beslutsfattande som kan få regionala konsekvenser.

EU:s landsbygdspolitik bör också utnyttjas för att lösa de stora frågorna för landsbygden. EU:s nuvarande jordbrukspolitik har inte lyckats med det ett dugg bättre än den nationella politiken, trots att t.ex. Leadergruppsarbetet har haft positiva konsekvenser för landsbygden.

Planläggning, transporter och boende på landsbygden

Planläggning och transporter

Utskottet konstaterar att nyckelfrågorna för glesbygden, kärnlandsbygden och den stadsnära landsbygden är mycket varierande och att det därför behövs skräddarsydda stöd- och utvecklingsinsatser. Skillnaderna mellan olika landsbygdsområden är i många fall större än mellan landsbygd och städer. Den stora frågan är därmed att identifiera potentialen för olika typer av landsbygd och att förbättra den på lämpligt sätt. Det gemensamma för alla områden är att det behövs lokala lösningar och att invånare och andra aktörer måste få medinflytande över planering och beslutsfattande.

När befolkningen åldras och försörjningsbalansen försvagas behövs det effektiva åtgärder för att locka nya boende och företag till landsbygden. Alla former av boende på landsbygden bör främjas och de allmänna villkoren för utflyttning till landet förbättras. Kunskapskällor typ portalen maallemuutto.info bör vidareutvecklas och e-tjänster över lag byggas ut.

Kärnlandsbygden kommer även i framtiden att vara starkt dominerad av jordbruksproduktion, som fortsatt utgör landsbygdens ryggrad. Antalet multifunktionella jordbruk har ökat och blivit betydande (2007 utgjorde de redan 34 procent av jordbruken i Finland). Bioenergiproduktionen och övriga bioenergitjänster betyder fler möjligheter för multifunktionella jordbruksföretag, om betingelserna i övrigt kan tryggas.

Den stadsnära landsbygden kommer att växa och bosättningen att öka ytterligare. I planeringen av den växande stadsnära landsbygden bör man särskilt se till att nya och gamla boende och nya näringar kan mötas. I glesbygden är decentraliserade lösningar i sin tur den största utma-

ningen. I planläggningen bör olika landsbygdsområdets varierande behov vägas in fullt ut. Planläggningsprinciperna kan inte vara likadana för glesbygder och stadsnära områden.

Byggandet på landsbygden styrs för tillfället i riktning mot byplanläggning. Utskottet ser positivt på denna växande trend. Den lyfter fram lokala aspekter och invånarnas medinflytande över planläggningen av områdesanvändningen. Förhållandena i glesbygden kan beaktas ännu bättre genom lättare lösningar än generalplaner. Tunga planläggningslösningar ska inte få vara det enda alternativet för boende i glesbygden. En lösning som fungerar bättre under sådana förhållanden är en frivillig markanvändningsplan på bynivå som medger en mer flexibel styrning av verksamheter genom olika slag av avtal och tidsbegränsade arrangemang. Samhällets nuvarande praxis för planläggning och användning av landsbygdsmiljön (t.ex. uthyrning, servitut eller förrättningar för friluftsleder) är för krångliga och stelbenta redskap för att utveckla landsbygden. Bestämmelserna om t.ex. informationstavlor anses alltför strikta för att främja landsbygdsturism, direktförsäljning från gårdar och landsortstorg. Det är de facto en brist att de nuvarande förfarandena inte är tillräckligt flexibla för modern landsbygdsföretagsamhet.

Redogörelsen tar upp utvecklingen av den stadsnära landsbygden som en särskild punkt. Till skillnad från landsbygden i övrigt sker byggandet och uppkomsten av nya samhällsstrukturer mycket snabbt i landsbygdsområden i närheten av växande stadsområden. På den stadsnära landsbygden bör man skapa byar med servicekapacitet och främja användningen av kollektivtrafik så att också konsekvenserna av människors rörlighet för klimatet kan minskas med hjälp av fungerande alternativ till privatbilism. Inte minst järnvägsnära områden bör planläggas för boende. Det är viktigt att bosättningen inte splittras i de här stadsnära områdena.

Befolkningstillväxt, byggande och förändrade näringar ökar behovet av planläggning och bättre service i betydande grad på den stadsnära landsbygden. Planläggningsbehovet ökar ofta mycket snabbt. Samtidigt behövs det ändå lång-

siktig styrning av verksamheterna. Genom väl genomtänkt planläggning kan man spara in både på byggkostnader och framför allt på driftskostnader längre fram. När en ny samhällsstruktur byggs upp har man ypperliga möjligheter att påverka mängden utsläpp från trafik och annan energikonsumtion under samhällets hela livscykel. Det väsentliga är att de boende i ett område ges hyggliga möjligheter att vara med om och påverka hur pågående förändringar styrs.

I framtiden bör man eftersträva större ekoefektivitet också med spridd bosättning, men metoderna är inte desamma som för den stadsnära landsbygden. Man kan uppnå större ekoeffektivitet med decentraliserade vattenförsörjnings-, avfalls- och energilösningar, trots att ekoeffektiva lösningar i glesbygden på det hela taget utgör en stor utmaning. Vidare behövs det fungerande åtgärder för att göra fritidsboendet och s.k. andrabostäder mycket mer ekoeffektiva. Att planera och framför allt att trygga vattenförsörjningen är en viktig infrastrukturell prioritering. Tillgången på vatten som lämpar sig för livsmedel är en nödvändighet för många företag och inte minst för jordbrukslägenheter. Betydelsen och samtidigt också riskerna accentueras ju större företag det är fråga om.

I ett stort och landsbygdsdominerat land måste man acceptera att avstånden i många fall är långa. Privatbilismen måste minskas där det är rationellt och möjligt, alltså i städerna. Kollektivtrafiktjänsterna bör förbättras också i landsbygdsområden; åtminstone bör försämringstrenden stoppas. Redogörelsens riktlinjer om samåkning och skjutsgarantier är lämpliga, men de behöver konkretiseras. Gemensamma energispar- och klimatåtgärder bör ta sikte på att uppnå en övergripande ekoeffektivitet. Bilen kommer också i framtiden att vara ett viktigt transportmedel på landsbygden, framhåller utskottet. Om möjligheten att anlita kollektivtrafiktjänster vägs in i fordonsbeskattningen, får man en rättvis utjämning av nyttan med dem. När man bedömer hur mycket samhällsstrukturen på landsbygden belastar klimatet måste man på sikt väga in potentialen för ny, mer ekologisk teknik i bilar.

På grund av Finlands stora area och relativt jämnt fördelade bosättning är det nödvändigt med fungerande rikstäckande transportförbindelser för att landets olika delar ska kunna bevara sin livskraft. Målet bör vara att det avsätts så mycket medel för skötsel och underhåll av transportleder att det garanterar vägnätets servicenivå och trafiksäkerheten. Det gäller också att ta hänsyn till den roll som basväghållningen, det sekundära vägnätet och enskilda vägar spelar för att trygga villkoren för företagsamhet och näringsliv i hela landet. Bannätet måste hållas i skick och utnyttjas bättre, också för persontrafik. Vidare är det av största vikt att satsa mer på att förbättra insjötransporter och transportrutter.

Boende och tjänster

Betydelsen av att bevara och förbättra villkoren för den bosatta landsbygden lyfts fram i redogörelsen, men där poängteras inte tillräckligt kraftfullt att särskilda insatser i glesbygderna är absolut nödvändiga. Fungerande trafik-, data- och telekommunikationer, sociala kontakter och adekvat basservice (bl.a. butiks-, post- och banktjänster) är alla absolut nödvändiga för att bevara och utveckla bosättningen på landsbygden.

Byaservicecentra är ett sätt att samla servicen. Ett servicecenter kan inrymmas till exempel i en skola, byagård eller handel. Inte minst i glesbygder bör tjänster förbättras genom sektorsöverskridande samarbete. På by- och kommunnivå finns det gott om byaföreningar, byaråd och olika slag av lokalföreningar som verkar på frivillig basis. I den lokala verksamheten spelar enskilda personer, familjesammanslutningar och företag i byarna en aktiv roll. Det gäller att utnyttja existerande nätverk och producera tjänster både för varandra och, enskilt eller tillsammans, också utanför den lokala marknaden. Avtalsbaserad verksamhet är en ny form av verksamhet, som i många fall innebär att myndigheten (t.ex. kommunala myndigheter eller miljömyndigheter) och tredje sektor ingår avtal sinsemellan om att producera service. Olika slags nya kooperativs och direktförsäljningsställens möjligheter att tillhandahålla skräddarsydda tjänster bör tas i anspråk.

Trots att det är nödvändigt att bevara närser-
viken på landsbygden, är det en stor utmaning
för kommunerna att klara av sina serviceåtagan-
den och trygga tillgången till närservice utan ex-
tra satsningar från statens sida, inte minst i gles-
t bebyggda områden. Det är minst lika viktigt att
kommuner, företag och frivilligorganisationer
arbetar tillsammans för att förnya servicepro-
duktionen och ta fram nya servicemodeller.

I programmen för en effektivare förvaltning
och i servicestrukturreformerna har det ansetts
att ett visst minimibefolkningsunderlag garante-
rar en rättvis behandling av medborgarna och en
effektiv förvaltning. En filosofi som bara ser till
befolkningsunderlaget sitter emellertid mycket
dåligt i ett land som Finland med en stor area och
liten befolkning. Befolkningens ojämna fördel-
ning gör att man får ihop samma folkmängd
inom mycket olika stora områden. Det betyder
att avstånden till servicekontoren från förvalt-
ningsområdenas perifera delar varierar i mycket
hög grad. I landsbygdsområden med gles bosätt-
ning blir besöksresorna särskilt långa. Förvalt-
nings- och servicestrukturreformerna bör natur-
ligtvis ta hänsyn till befolkningsunderlaget men
också till geografin. Man måste se på hur män-
niskors dagliga liv kan göras lättare och säkrare.
Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har var och en
rätt till trygghet. Tillgången till säkerhetstjän-
ster förutsätter inte minst i glesbygderna ett fun-
gerande samarbete mellan myndigheterna inom
olika förvaltningsområden. Verkligen regional
jämlighet kräver skräddarsydda lösningar som
tar hänsyn till att befolkningen är mycket ojämnt
fördelad. Det måste ses till att myndigheterna
har nödvändig lokalkännedom och att invånar-
nas besöksresor inte blir oskäligt långa.

Enligt 10 § 2 mom. i lagen om utveckling av
regionerna (1651/2009) ska de landskapsför-
bund som har både enspråkiga och tvåspråkiga
kommuner upprätta ett organ för utveckling av
den språkliga servicen i landskapet. Utskottet
pekar på organets roll i att ordna och utveckla så-
väl finsk- som svenskspråkig service.

Invånarna på landsbygden bör ha möjlighet
att delta inte bara i planläggningen utan också i
planeringen av servicen. Redogörelsen tar emel-

lertid inte upp utvecklingen av handelns affärs-
nätverk, trots att den är mycket viktig med tanke
på landsbygdens servicenätverk. Bybutikerna på
landsbygden och i små tätorter minskar hela ti-
den, och det faktum att stora handelsenheter pla-
cerar sig på landsbygden utanför städerna på tra-
fikmässigt fördelaktiga platser gör det i många
fall svårt för affärer i byar och kyrkbyar att be-
driva verksamhet i större områden. Å andra si-
dan är det möjligt att servicen i ett område till
och med förbättras om affärer av bensinmacks-
typ etablerar sig i områden där bybutiker inte
längre finns kvar.

Också posttjänsterna hör till de hotade tjäns-
terna i glesbygderna, bland annat för att det från
och med 2011 kommer att råda fri konkurrens
om alla slags posttjänster i EU. Det är ytterst an-
geläget att det finns lika tillgång till posttjänster
och att lika stora avgifter tas ut för posttjänster i
hela landet.

Utskottet anser att redogörelsens krav på ga-
rantier för snabba och effektiva data- och tele-
kommunikationer i hela landet med tanke på bo-
ende och alla landsbygdsnärningar är ett absolut
villkor för en levande landsbygd. Fungerande
data- och telekommunikationer är nödvändiga
också när man vill utveckla servicen i glesbyg-
derna lokalt med hjälp av e-tjänster.

Utskottet noterar att data- och telekommuni-
kationerna för tillfället inte fullt ut täcker in alla
landsbygdsområden. Det finns en viss risk för att
det snabba data- och telekommunikationsnätet
bara kommer att täcka in de största tätbebyggel-
sorna och att en stor del av landsbygden hamnar i
skugga. Men också glesbygderna måste nödvän-
digt få tillgång till snabba och moderna bred-
bandsförbindelser till skäliga priser. Tillgången
till tjänster på landsbygden kan förbättras med
nya innovativa metoder, som nättjänster och
bildtelefoner. Utskottet lyfter särskilt fram sä-
kra data- och telekommunikationstjänster till skä-
liga priser.

Företag behöver som sagt tillgång till snabba
och effektiva data- och telekommunikationer på
lika villkor i hela landet, oberoende av var de är
etablerade. Möjligheterna att distansarbete kan
utnyttjas bättre om det finns fungerande data-

och telekommunikationer, och det minskar också miljökonsekvenserna av trafiken. För snabba förbindelser till skäliga priser är regeringens nationella handlingsplan för förbättring av data- och telekommunikationsinfrastrukturen till en kapacitet på 100 Mbs/s en bra början.

Forskning och utbildning

Utskottet konstaterar att det behövs både primärforskning och tillämpad forskning för att backa upp utvecklingen av landsbygden och landsbygdspolitiken. Forskning ger information om utvecklingsinsatsernas resultat och utfall. Landsbygdsvetenskap bedrivs i flera separata men sammanhängande enheter. Universitetscentren har hand om en stor del av kunskapen och forskningen om landsbygden. Både i reformen av sektorsforskningen och i den finansiella resultatstyrningen av statliga forskningsinstitut och i deras serviceavtal måste det ses till att landsbygdsnäringar, landsbygden som plats för boende och fritid och landsbygdsbefolkningens välfärd tas upp i den forskning som institutet bedriver med stöd av sin basfinansiering.

Det har upprättats ett nätverk med nio landsbygdsvetenskapsprofessorer i Finland med landsbygdsvetenskap, landsbygdsvetenskap och landsbygdsutveckling som prioritet. Tack vare landsbygdsvetenskaperna har landsbygdsvetenskapen fått en erkänd plats inom forskning och politik. Därmed har kunskapen om landsbygden och landsbygdspolitiken ökat och landsbygdskompetensen förbättrats. Professorerna stärker nätverket Rural Studies som inrättades 2002 av tio universitet för tvärvetenskapliga landsbygdsstudier. Det har samordnat den grundläggande universitetsutbildningen och forskarutbildningen och stöder forskningen och stärker områdets roll i samhället. För att landsbygdspolitiken och landsbygden ska utvecklas är det synnerligen viktigt att satsa på det tvärvetenskapliga nätverket Rural Studies.

Utskottet noterar att landsbygdsvetenskap till stor del bedrivs i gränssnittet mellan primärforskning och tillämpad forskning. Landsbygdsvetenskapen har sällan direkt tillämpliga innova-

tioner att komma med. Landsbygdsvetenskapen berör nationellt viktiga frågor, men den är inte särskilt konkurrenskraftig vid dagens universitet, som koncentrerar sina resurser på internationellt erkänd forskning och på grundläggande examina och postgraduala examina, eftersom de är grunden för statlig finansiering. Därför är det nödvändigt att se till att landsbygdsvetenskapen har adekvata resurser att röra sig med.

Det är ett problem för dagens forskning att finansieringen är projektbaserad. Det har lett till en splittrad och osammanhängande kunskapsstruktur och till en projektkarusell där samma teman upprepas i olika former. Forskningen behöver permanenta finansiella strukturer för att det mänskliga kapitalet ska kunna förkovras på sikt och en stark expertis byggas upp inom olika delområden av landsbygdsutveckling. Landsbygdsutvecklingen får inte heller i övrigt vara beroende enbart av olika slag av projektfinansiering, utan det krävs kontinuitet och permanens i all verksamhet.

Utskottet konstaterar även här att det för aktörerna på landsbygden är nödvändigt att gå samman i nätverk och arbeta långsiktigt för att upprätta samarbetsnätverk med kompanjoner, utvecklingsorganisationer, utbildnings- och forskningsenheter och företag av betydelse för utveckling av landsbygdsnäringarna. Utbildning har ett direkt samband med uppkomsten av mänskligt kapital, teknisk utveckling och tillgång till utbildad arbetskraft. Yrkehögskolor och yrkesutbildning på andra stadiet bör utnyttjas bättre i det lokala och regionala utvecklingsarbetet. Universitet och yrkehögskolor bör ges en tydlig och genomtänkt roll i den regionala innovationspolitiken. Bland relevanta forsknings- och utvecklingsobjekt kan man nämna bioenergi-kompetens, olika och nya sätt att använda trä, närproducerad mat, sociala innovationer och kulturell kompetens på landsbygden.

Den roll som ungdomen, ungdomsinriktade projekt och ungdomsföretagsamheten spelar för en livskraftig landsbygd bör klart lyftas fram i all forskning, utbildning och utveckling som har med landsbygden att göra. Om landsbygden fortsatt tappas på en stor del av sina unga innan de

ens uppnår arbetsför ålder, går förlusten inte att ersätta med återflyttade vuxna eller pensionärer. De unga bör genomleva sin barndom och ungdom på landsbygden och lära sig att se positivt på de möjligheter som landsbygden har för vuxna. De ungas möjligheter att ägna sig åt sina fritidsintressen och att skapa sociala kontakter i anknytning till dem och deras möjligheter till arbete och företagsamhet spelar en avgörande roll för deras attityder till landsbygden och den vägen till hela landsbygdens framtid.

Redogörelsen anger anmärkningsvärt många mål för frivilligaktiviteter och lokalt ansvarstagande. Skola, fritidsintressen och möjligheter att påverka boendemiljön bidrar till att ge de unga en förankring i sina hemtrakter. I den allmänbildande utbildningen bör utbildningsanordnare, skolor och lärare stödjas i att fostra de unga i företagsamhet bl.a. genom att skapa nätverk.

Det är viktigt att företagsamheten starkt lyfts fram i grundläggande yrkesexamina, anser utskottet. Det bör ingå särskilda företagsamhetsavsnitt i grundläggande examina. Dessutom bör regionala och lokala särbehov vägas in i utbildningen. Yrkehögskolor och yrkesutbildning på andra stadiet bör utnyttjas bättre i det lokala och regionala utvecklingsarbetet för att sprida de basala kunskaper som behövs för att utveckla landsbygden och för att få program- och projektverksamhet att slå rot. Det måste ses till att utbildningstjänster finns att tillgå också annanstans än bara i landskapscentra. Man bör särskilt vinnlägga sig om att tillhandahålla nya typer av utbildningsprogram inom framtidsområden där man kan räkna med att det kommer att behövas arbetskraft. Det behövs sådan utbildning till exempel inom biosektorn, miljötekniken, livsmedelsekonomin, skogs- och träbranschen och turismen som bidrar till att nya produkter kan tas fram.

Vuxenutbildningstjänster tillhandahålls av vuxenutbildningscentra, övriga yrkesläroanstalter, högskolor och andra producenter av utbildningstjänster. Närings-, trafik- och miljöcentralerna spelar en central roll i att ordna och styra utbildningen. De grundar sina prognoser för behovet av arbetskraftsutbildning och sina planer

för upphandling av utbildning på utredningar från landskapsförbunden, utbildningsförvaltningen och andra myndigheter, samarbetspartner och organisationer, som arbetsgivarorganisationer, om problemen med rekrytering av arbetskraft och arbetskraftsbrist, arbetskraftsavgång, kompetensbehov och utbildningsbehov i övrigt.

Utskottet fäster sig vid att det finns betydande regionala skillnader också i utbud och efterfrågan på vuxenutbildning. Skillnaderna beror på näringsstruktur och handlingsstrategier och på branschspecifika särbehov. När det gäller till exempel gruvdrift har behovet av utbildning ökat markant på senare år inom Lapplands, Kajanalands och Norra Karelen's närings-, trafik- och miljöcentralers områden i takt med nya gruvprojekt. I norra och östra Finland har behovet av utbildning i turism i sin tur ökat på senare år. Tillgången till företagartutbildning och företagarthandledning som ges som arbetskraftsutbildning bör vara heltäckande i hela landet. Det gäller att kunna stärka företagarkompetensen framför allt i små och medelstora företag. Det finns gott om människor som planerar att etablera sig som företagare i liten eller medelstor skala, antingen på hel- eller deltid, och som behöver företagarkompetens. I det sammanhanget ska man inte glömma bort olika slag av små underleverantörsföretag, företag som tillhandahåller turisttjänster och övriga servicefunktioner, som hemtjänster, gårdskarlsfunktioner för stugägare och tjänster inom det sociala området. Undervisningen bör ordnas med hänsyn inte minst till glesbygdernas behov, dvs. utbildningen bör göras flexibel med hjälp av närundervisning i kombination med nät- och distansstudier.

Landsbygdens nuvarande utbildnings- och kompetensstrukturer behöver klarläggas, anser utskottet. Olika aktörers uppgifter och ansvarsområden bör sammanställas effektivt. Om överlappande strukturer undanröjs för att ge synergieffekter ger det kostnadsinbesparingar som kan användas till att bygga upp nya nätverksstrukturer i utbildningen. Det är fullt möjligt att landsbygdskompetensen i vissa delar kan omsättas i produkter.

Utskottet konstaterar om den grundläggande utbildningen att skolnätets omfattning spelar en väsentlig roll för byarnas livskraft. Möjligheterna att ägna sig åt sina fritidsintressen hänger också nära samman med skolnätet. Nästan all klubbverksamhet och annan fritidsverksamhet sker i anknytning till skolan. Dessutom är det viktigt att utbildningsvägen inte slutar vid den grundläggande utbildningen. Det är bra att notera att närheten till skolan i hög grad inverkar på var barnfamiljer slår sig ner. Barnfamiljer flyttar inte till och stannar inte kvar i områden där det inte finns utbildningsmöjligheter. Också utbildningen på andra stadiet spelar indirekt en stor roll för intresset för att bo på landsbygden.

Utskottet noterar att redogörelsen inte nämner byskolor som något föremål för särskilda åtgärder, utan att det bara konstateras rent generellt vilken betydelse det har för barn och unga att de får ha kvar sina skolor i näromgivningen. En av nyckelfrågorna i redogörelsen är i alla fall glesbygden och det är precis där som nedläggningen av skolor får störst inverkan på byarnas framtidstro. Små skolor och undervisning i kombinerad klass bör följaktligen beaktas i läroplanerna. De minskade årskullarna har redan lett till nästa fas av utglesning av skolnätet, som innebär att gymnasier och yrkesläroanstalter i många små landsbygdskommuner hotas av nedläggning. Nedläggningen kan få allvarliga konsekvenser också för tillgången till och kvaliteten på undervisningen i grundskolans högre klasser. Utskottet påpekar att utbildningstjänsterna på landsbygden har försämrats genom att finansierings- och statsandelssystemet för undervisningsväsendet lades om så att det baserar sig på kommunernas invånarunderlag (i stället för antalet elever).

Företagsamhet på landsbygden

Allmänna villkor för företagsamhet och diversifiering av verksamheten

Utskottet ser positivt på att utvecklingen av landsbygdsnäringar har lyfts fram och getts tyngd i redogörelsen. Att stärka företagsamhet utifrån landsbygdens egna resurser och att skapa

bättre möjligheter till arbete hör till de grundläggande villkoren för boende och verksamhet på landsbygden. För att främja företagsamheten är det viktigt att kunna identifiera ny innovativ potential för företagsamhet och säkra tillgången på kvalificerad arbetskraft och nödvändigt kapital. Man måste hitta områden med framgångspotential som utgår från landsbygdens starkheter och resurser. Det behövs innovationer men företag och arbetskraft har också behov av kompetensutveckling.

Utskottet konstaterar att även globala trender öppnar nya möjligheter för att främja en livskraftig landsbygd. För att landsbygden ska kunna ta till sig de nya möjligheterna att utnyttja till exempel decentraliserade energilösningar, diversifierad användning av skogarna, landsbygdsturism, kulturarvet och naturens mångfald och den ökade uppskattningen av närproducerad mat måste man se till att alla policyer samverkar. Det behövs också synergi mellan olika sektorer för att utnyttja de nya möjligheterna. Landsbygdsområdena skiljer sig som sagt mycket starkt från varandra och det är också deras styrka. Därför behövs det en regionalt skräddarsydd politik. Det väsentliga i den framtida landsbygdsutvecklingen är att kunna identifiera och erkänna divergerande landsbygdsområden, analysera deras typiska problem och starkheter, stödja näringsverksamhet som utgår från områdenas egna premisser, servicelösningar och boendevillkor.

Det är av största vikt att innovationer som lämpar sig speciellt för landsbygdsförhållanden tas fram. Det måste ses till att det finns förutsättningar att etablera nya företag på landsbygden och att de klarar sig under förändrade marknadsförhållanden. En brist i landsbygdsutvecklingen just nu är att systemet inte möjliggör för utvecklingsaktörer att kombinera sina projekt på ett sådant sätt att de utgör en fungerande helhet också om de genomförs inom olika organisationer. Det krävs särskilda insatser för att åtgärda det här missförhållandet.

Vid sidan av det nya nationella innovationssystemet för landsbygdsområden är det viktigt att verksamhetsmiljöer med landsbygdskaraktär

kan integreras bättre i det allmänna nationella innovationssystemet. Det behövs också sådana strukturer i områden med landsbygdskaraktär som länkar dem samman med externa nätverk och som externa nätverk kan länka upp sig med. Enligt redogörelsen kan företagande och innovationsarbete på landsbygden stödjas genom en samarbetsstruktur för landsbygdens expertorganisationer (Landsbygds-Inno).

Det är viktigt och nödvändigt med kompetensutveckling (inom forskning, utbildning och produktutveckling). Det är ytterst viktigt att den framforsgade landsbygds kunskapen kanaliseras så att den gagnar framför allt företagsamheten på landsbygden, uppkomsten av nätverk mellan aktörer på landsbygden, regionutvecklingen och den samhälleliga styrningen. Högskolor och universitet i landskapen spelar här en nyckelroll. Deras verksamhet och samarbete med företagare i respektive områden måste stödjas kraftfullt.

Många utvecklingsprojekt på landsbygden genomförs med finansiering från ESF (Europeiska sociala fonden) och ERUF (Europeiska regionala utvecklingsfonden). De finansiella modellerna är emellertid förknippade med en lång rad villkor som hindrar till exempel att två bredvid varandra liggande kommuner eller/och ekonomiska regioner samarbetar. Därför är ESF- och ERUF-projekten ofta så till vida snedvridna redan i utgångsläget att de snarare hindrar än förbättrar samarbetet. Alla artificiella hinder som bara beror på det finansiella systemets inbyggda byråkrati bör således avvecklas omgående.

Projektverksamhet har visat sig ha många goda sidor när det gäller att prova ut nya idéer och handlingsmodeller. Projekten bör resultera i bestående verksamhet som fortsätter också efter det att projektperioden löpt ut. Nu är projektadministrationen i många fall så tillkrånglad att en alldeles för stor del av projektresurserna går till annat än att främja den egentliga frågan. Det betyder att aktörernas resurser och ork tar slut. Då finns den risken att det mervärde som projektet och hela det programbaserade tänkesättet ger går förlorat eller åtminstone minskar starkt.

Företag och de som etablerar företag bör få lika tillgång till offentliga företagstjänster på

lika villkor i hela landet och med minsta möjliga besvär och utifrån samma handlingsmodell. För att skapa klarhet i tjänsteutbudet inleddes en översyn av servicesystemet Företags-Finland våren 2006 för att sammanställa pågående projekt för att utveckla servicen. Servicesystemet har ett nära samband med olika aktörers samgång i nätverk för att intensifiera samarbetet. Närings-, trafik- och miljöcentralerna spelar en central roll för att systemet ska fungera. Servicesystemet ska vara tillgängligt för kunderna i olika former (fysiska tjänster, nät- och telefonserviser) så att kunden själv kan välja vilka tjänster han eller hon använder.

För att få fart på företagsamheten i glesbygden behövs det också nya ekonomiska incitament, framhåller utskottet. Det är positivt att kretsen av startpenningmottagare har utvidgats så att den täcker in både arbetslösa och personer som försörjt sig på lönearbete eller som stått utanför arbetsmarknaden men som vill etablera sig som företagare, vilket är positivt för företagsamheten på landsbygden. Dessutom finns det en fullmakt för ett stödprojekt för ensamföretagare som anställer sin första arbetstagare i de svagast utvecklade områdena i östra och norra Finland och i områden som drabbas av en akut omstrukturering. Det gäller också att överväga om startpenningssystemet behöver finslipas (t.ex. om det går att bevilja stöd till säsongbetonad företagsamhet, deltidsföretagande och för behov av driftskapital). Stöden till företag i glesbygden bör höjas och nya finansiella instrument tas fram (t.ex. långvarigt garantilån med räntestöd). Vidare bör det regionala transportstödet höjas och utvidgas och fler kommuner befrias från arbetsgivares socialskyddsavgifter (också när det gäller gårdar) och nya fiskala instrument införs.

Problem nummer ett för en tillväxtorienterad företagsamhet på landsbygden är bristen på arbetskraft, konstaterar utskottet. Det är större på landsbygden än i städerna. Antalet elever i grundskolan på landsbygden visar redan nu att behovet inte kommer att kunna tillgodoses enbart genom den framtida tillgången på arbetskraft på landsbygden. Därför är det ytterst angeläget att se till att det finns en adekvat tillgång på

kvalificerad arbetskraft i hela landet. Det behövs en stark insats från statens och företagssektorns sida inte minst för att väcka ungdomens intresse för det slag av arbete som landsbygden kan erbjuda till exempel inom skogsma- skins- och anläggningssektorn.

Framför allt i glesbygden är det i många fall så att behovet av och tillgången på arbetskraft inte möts. Det finns arbetstillfällen i sektorer som den lokala arbetskraftsreserven saknar nödvändig kompetens för. Det råder brist på kvalificerad och behörig arbetskraft speciellt i små kommuner långt från stadscentren. För att säkra tillgången på arbetskraft bör också villkoren för pendling i riktning från tätorter och tillväxtcentra till landsbygden förbättras och boende på landsbygden göras attraktivare.

Yrkeshögskolor och yrkesläroanstalter på andra stadiet bör nödvändigt involveras i utvecklingen av företagsamhet på regional nivå. Regionala beslutsfattare bör ha mer att säga till om i fråga om innehållet i sådan utbildning som de kan påverka på det lokala planet. Detsamma gäller bl.a. företagarfostran i gymnasier och grundskolor.

Arbetsmarknaden — främst då bestämmelserna om arbetslöshetsersättningar — bör bli mer flexibel och sporrande genom att det görs lönsamt för arbetstagaren att ta emot också kortvariga arbeten och för arbetsgivaren att anställa folk i sådana arbeten. Vidare bör företag i större utsträckning rekrytera internationellt och utnyttja invandringen för att trygga tillgången på arbetskraft.

Det finns alltså ett behov av särskilda åtgärder inte minst i glesbygden. Med tanke på särskilda stödinsatser i glesbygden är det bra om infrastrukturella investeringar som möjliggör företagsamhet kan göras med offentliga medel. Statsmakten kan och bör sörja för att det också i glesbygden finns tillgång till fungerande väg-, järnvägs-, flyg- och data- och telekommunikationsförbindelser. Det garanterar att de grundläggande förutsättningarna för fortsatt företagsamhet, ny företagsamhet och en bättre livskvalitet över lag finns på plats. Utgifterna har karak-

tären av investeringar som ger utdelning i framtiden som motvikt till kostnadsstegringen.

För landsbygdens framtid och livskraft är servicestrukturer och servicetillgång nyckelfrågor. När det gäller service spelar strukturer, bredd och villkor en central roll för uppkomsten av företagsamhet i nya servicebranscher. Servicecheckar är den form av existerande serviceproduktion som möjliggör en kundorienterad utveckling av tjänstemarknaden också i områden med ett mindre befolkningsunderlag. Inom till exempel äldretjänster garanterar en småskalig, lokal och människonära företagsamhet inte bara god kvalitet utan också ett brett utbud av tjänster på marknaden och genuina valmöjligheter för kunderna. En bredare palett av landsbygdsnärningar öppnar också nya möjligheter att producera stödtjänster för till exempel social- och hälsovården. Turismen är en annan viktig näring på landsbygden med betydande indirekta effekter för andra näringar. Genom förbättring av turisttjänsterna förbättras också serviceutbudet för den bofasta befolkningen.

En av de centrala framtidsfrågorna för landsbygden är hur man ska diversifiera användningen av skogar och åkrar. Den nuvarande skogspolitiken är till övervägande del uppbyggd kring kemisk skogsindustri. I framtiden krävs det en mer diversifierad användning av skogarna. Innovativa gårdar kan i sin tur bidra med närproducerad mat och råvaror för en mycket avancerad bearbetning. Landsbygdens roll för en decentraliserad energiproduktion och nya energilösningar och den vägen för uppkomsten av nya företag och arbetstillfällen måste ges mer utrymme i den övergripande debatten om energi- och klimatfrågor.

Livsmedelsekonomiska näringar

Jordbruket och livsmedelsindustrin sysselsätter knappa 200 000 personer. Näringsstöden spelar en större roll för att trygga ett lönsamt jordbruk i finländska förhållanden än i andra EU-länder. Jordbrukets lönsamhet kan förbättras genom omstrukturering av gårdarna, men t.ex. åkrarnas läge, koncentrationen av produktionsriktning, produktionsdjurens välbefinnande och miljöas-

pekter ställer sina särskilda villkor i olika landsbygdsområden. För en balanserad landsbygdsutveckling är det viktigt att jordbruksproduktionen inte är regionalt koncentrerad. Utskottet lämnade den 6 juni 2006 sitt betänkande om statsrådets jordbrukspolitiska redogörelse (JsUB 7/2006 rd — SRR 4/2005 rd).

Utskottet välkomnar den nu aktuella redogörelsens mål för självförsörjning i fråga om livsmedelsproduktion och försörjningstrygghet. Självförsörjningen och försörjningstryggheten är landsbygdspolitiska frågor också, för utan inhemska råvaror finns det inte heller någon företagsamhet i livsmedelssektorn. En starkare koppling mellan jordbruksproduktion och regionala matproduktionssystem gagnar både jordbrukets och landsbygdens utveckling. Sammankoppling av primärproduktion, bearbetning och konsumtion regionalt skapar nya möjligheter för producenterna i olika produktionsled och stärker primärproduktionens lönsamhet. Ett bättre samarbete mellan producenter och storkök i ett område förbättrar också produkternas leveranssäkerhet och genererar nya produkter som lämpar sig för centralkökens behov.

De flesta av våra inemot 3 000 livsmedelsföretag är små företag med färre än 20 anställda och merparten av dem finns på landsbygden. En mer decentraliserad beredning förbättrar försörjningstryggheten och bidrar till att återskapa arbetstillfällen som gått förlorade på landsbygden. Beredningsleden bör utvecklas både lokalt och regionalt för de nya marknader som uppstår när filosofin med närproducerad mat vinner terräng och efterfrågan på ekologiska produkter ökar. Det är av största vikt att främja små och medelstora företags marknadstillträde. För att små och medelstora företag ska kunna etablera sig i ett större än lokalt sammanhang måste de samarbeta sinsemellan för att ha en tillräckligt stor produktionsvolym.

Som exempel kan man nämna lokala kvarnar och bagerier. Lokala kvarnar tog i samråd med lokala bagerier fram ett koncept för närbakat bröd av enbart inhemska säd. Det närbakade brödet fann sin nisch på den centraliserade marknaden. Nu mal ett tiotal kvarnar i Finland uteslu-

tande inhemska säd, betalar odlarna ett betydligt högre pris än i snitt för råvaran och håller sig med spannmålslager för minst ett års behov för att kunna leverera inhemskt mjöl till bagerierna också under dåliga skördeår.

Trenden mot närproducerad mat har varit uppgående runtom i världen och skapar en god grund för företagsamhet också i den finländska livsmedelssektorn. Närproducerad mat har många fördelar: den stärker landsbygdens livskraft, den är nära kunden, den är flexibel, den ger en möjlighet att påverka miljöbelastningen och den innebär ett mervärde för affärernas och restaurangernas utbud. Utskottet noterar att användningen av säsongbetonade färskvaror har minskat i Finland, att livsmedlens spårbarhet och ursprung fördunklas och att livsmedel transporteras över längre avstånd än förut.

Det som mer än något annat hindrar användningen av närproducerad mat är att små och medelstora företags produkter har svårt att få tillträde till handelns koncentrerade logistik- och affärssystem. Det är ytterst viktigt att lokala aktörer ges en chans att marknadsföra sina produkter vid sidan av stora handelskedjors skyddade varumärken som täcker in stora delar av produktsortimentet. Marknadstillträdet för närproducerad mat kan främjas genom stödinsatser på direktförsäljningsställen i trafikknutpunkter. Handeln och industrin bör bevakas noggrannare och det bör klarläggas exakt när deras ställning förvandlas till missbruk av marknadsdominerande ställning och diskriminering av övriga aktörer.

Professionella kök och framför allt den offentliga sektorns måltidsservice bidrar i hög grad till att främja hållbar upphandling, generera nya marknader och styra kommande generationers matvanor och konsumtionsbeteende. De måltider som tillhandahålls av offentliga sektorns måltidsservice utgör ungefär en tredjedel av livsmedelskonsumtionen i landet. Konsumenterna måste få rättvisande information om produkternas ursprung. Eventuella behov av att ändra upphandlingslagen på de punkter som gäller främjande av närproducerad mat och där upphandlingsförfarandena i offentlig sektor kräver

till sig bör också klarläggas omgående för att användningen av närproducerad och ekologisk mat snabbt ska kunna byggas ut.

Utskottet vill också se att man använder mer naturprodukter, som renkött, vilt och inhemsk fisk. Här är det fråga om sektorer med spridda småskaliga aktörer som skulle ha stor nytta av starkare nätverk och av marknadsfrämjande resurser från staten och EU för att föra fram sina produkter.

Tillväxtutsikterna för företagsamhet som bygger på insamling av naturprodukter är också beroende av konsumenternas ökade miljömedvetenhet och hälsotänkande och på företagarnas möjligheter att ta fram produkter ur hittills outnyttjade råvaror och kombinera dem till exempel med välbefinnandetjänster och turism. Insamling av naturprodukter är dessutom ett samhällsekonomiskt betydelsefullt arbete som landets natur ger ypperliga möjligheter till. För att branschen ska kunna utvecklas är det nödvändigt att upprätta ett koncentrerat lagrings- och marknadsföringssystem.

En del av stöden till jordbruket bör enligt utskottets mening kunna specificeras och användas för åtgärder på landsbygden, till exempel intensifierade insatser för att bevara det kvarvarande kulturlandskapet. I ett miljöperspektiv gäller det att ta allvarligt på upprustning och vård av vårdbiotoper som ängar, vallar, hagar och andra betesmarker. De naturtyper som kommit till genom människors och husdjurs påverkan representerar våra till flora och fauna mest artrika men samtidigt också mest utsatta naturtyper.

Omstruktureringen inom jordbruks- och landsbygdsföretagen ställer nya krav på företag och företagsamhet på landsbygden. På gårdar som bedriver multifunktionellt jordbruk (inbegripet gårdar med primärproduktion) måste framför allt företagaren ha professionell och affärsekonomisk kompetens inom de sektorer som företaget täcker in. Det behövs yrkeskompetens, rådgivning och kollegialt stöd. Det behövs också mer samarbete mellan det allmänna, privat sektor och frivilliga aktörer. Nya nätverk måste nödvändigt upprättas.

De rigida bestämmelserna om småskalig livsmedelsproduktion och fortsatt beredning och den inhemska livsmedelskontrollens höga kravnivå ses som ett problem, och varken marknadsföring eller rådgivning kan hjälpa upp efterfrågan, om produktionen inte är lönsam (särskilda eller alltför stränga krav höjer kostnaderna). För att garantera verksamhetsbetingelserna för många olika slag av företag och tillgången till säker närproducerad mat behövs det lagfästa rättvisa köttkontrollavgifter. Det är ett problem till exempel för små slakterier att köttkontrollavgifterna är oskäligt höga jämfört med stora slakterier och att det ställvis är svårt att få köttet kontrollerat.

Utvecklingen av landsbygdspolitiken får inte leda till att jordbruks- och landsbygdspolitiken ställs mot varandra. Resurstilldelningen till landsbygdsutveckling bör bygga på att man erkänner de organisationers starkheter som redan är verksamma på landsbygden och utvecklar samarbetet mellan dem. Det är ingen idé att upprätta nya organisationer eller avsätta resurser för små enheter.

Skogsbruksnäringar

I statsrådets principbeslut om det nationella skogsprogrammet 2015 (27.3.2008) anges ökad välfärd tack vare en mångfaldig skogsnatur som mål. Statsrådets vision är att Finland kring 2015 ska stå i spetsen för ett hållbart skogsbruk och skogskunnande med hjälp av nya produkter och tjänster, avsevärt ökad användning av inhemskt virke och stärkt mångfald i skogsnaturen. Men omstruktureringen av skogsindustrin och den ekonomiska krisen har tillsammans gjort att massa- och pappersindustrin har tillgång till mindre trävara, stick i stäv med de optimistiska målen i programmet. Träbeståndets volym har även annars ökat i skogarna på senare år, inte minst på grund av att avverkningsarna varit mindre än tillväxten. Virket är en förnybar naturresurs och därför förutsätter utskottet att det utnyttjas i ännu bredare skala för att förbättra samhällsekonomin. Oberoende av den kraftiga omstruktureringen kommer skogsindustrin fortsatt att vara en central sektor såväl för hela landets

ekonomi som för de lokala ekonomierna. Dess roll som inkomstkälla kan knappast ersättas av någon annan sektor.

Trä, naturprodukter och skogarnas immateriella värden kan utnyttjas betydligt mer och allsidigare i företagsverksamhet. Bland särskilda tillväxtbranscher kan man nämna trävarubranschen, produktionen av bioenergi, gårdsturismen och användningen av naturprodukter. I framtiden kan skogsägaren göra en vinst inte bara på virkesförsäljning utan också på skydd av naturens mångfald, handel med rekreationsvärden och till och med på handel eller uthyrning av kolsänkor. Man kan förutse ökad företagsamhet inom skogstjänster, som bygger på leverans av experttjänster och skogsvårds-, avverknings- och naturvårdstjänster, till följd av strukturomvandlingen inom skogsägarkåren och organisationerna.

Utskottet påpekar att redogörelsen inte fäster tillräckligt avseende vid byggandet som nyckelområde för ökad användning av trä. Det innebär en mycket stor potential för utveckling av näringslivet på landsbygden, nya arbetstillfällen och för att bevara kulturlandskapet. Men för att utveckla träbyggandet krävs det långvarig forskning och produktutveckling, vilket landsbygdens småföretag i branschen inte har resurser till. Det behövs nya finansiella instrument för att stödja företagsamheten inom träbyggande också genom provbyggnads- och pilotprojekt. Gemensamma produktstandarder som möjliggör större produktionsserier måste tas fram. Det är särskilt viktigt att främja användningen av trä för husbyggnad i flera våningar. Tack vare våra rikliga och högkvalitativa skogstillgångar och vår avancerade byggteknologi har vi goda möjligheter att omsätta våra träbyggnadskunskaper i produkter också för export.

I det här sammanhanget vill utskottet framhålla att om trä i större utsträckning får ersätta andra, mer miljöbelastande byggmaterial, kan avsevärda energiinbesparingar uppnås i byggsektorn. Om trä får ersätta konstruktioner antingen i betong eller i stål, är energianvändningen i regel en fjärdedel mindre.

Det finns omkring 8 000 små och medelstora företag i skogs- och trävarusektorn i Finland och de är goda för i snitt 35 000 årsverken. I skogsmaskinssektorn finns det omkring 1 600 företag, som sysselsätter omkring 6 000 personer, företagen själva medräknade. Virkestransportföretagen är 800 och branschen sysselsätter 3 000 personer. Skogsmaskins- och skogstransportföretagen är mestadels småföretag och familjeföretag. En tredjedel av maskinföretagen och hälften av transportföretagen opererar med en maskin eller bil. Utskottet fäster sig särskilt vid att de årliga säsongvariationerna och cyklerna i ekonomin och energiproduktionen gör det svårt för företagen att avpassa kapaciteten.

Det är typiskt för skogs- och trävaruföretagen att de också själva producerar tjänster och att de därmed inte har möjlighet att satsa tillräckligt mycket på att leda företaget. För företagare i branschen bör utbildningen läggas upp så att de smidigt kan få tillgång till tjänster som stöder deras affärskompetens och marknadsföring utan att företagets kärnverksamheter blir lidande på det. Det behövs också webbtjänster för att höja kompetensen på skogsvård, ta fram kommersiella skogsprodukter och utveckla skogsbrukskompetensen. De här tjänsterna bör ingå i utvecklingen av landsbygdsnärings. Också skogsägare som inte bor på den ort där skogslägenheten befinner sig bör få tillgång till tjänster. Gott och väl en tredjedel av Finlands cirka 300 000 privata skogslägenhetsägare är i dag av den här typen.

Vid skogsodling kan odling av energived numera ses som en länk i odlingskedjan utan att det behöver inkräkta på tillgången till gagnvirke. Den nationella klimat- och energistrategin ställer som mål att höja den årliga användningen av skogsflis till 12 miljoner kubikmeter fram till 2020. Framställningen av förnybar energi decentraliserat utifrån lokala energikällor öppnar för en omfattande företagsamhet och stöder en livskraftig landsbygd.

Utskottet hänvisar till sitt utlåtande om statsrådets klimat- och energistrategi på lång sikt (JsUU 7/2009 rd — SRR 6/2008 rd) och konstaterar att torv för tillfället är ett synnerligen viktigt blandbränsle som kompletterar flis på grund

av dess förbränningstekniska egenskaper och inhemska tillgänglighet. Just nu tas fler områden ur torvproduktion än det tas nya i användning. Det bör också gå betydligt snabbare att utverka miljötillstånd. Torven har en betydande potential som råvara tillsammans med träbaserade råvaror till exempel vid framställning av biodiesel och vid annan produktion också.

Offentliga aktörer innehar en nyckelställning när det gäller att främja lokal, decentraliserad energiproduktion. För att skogsenergi ska kunna utnyttjas i stor skala måste framför allt drivningslogistiken förbättras. Det har redan uppstått en yrkeskår för värmeföretagare i Finland som har hand om cirka 450 värmeverk. I många nya småhus sker uppvärmningen delvis eller till och med helt med knubbved eller klabbar. Det finns redan omkring 350 knubbvedsföretagare i Finland.

Lagring av energived bör främjas som en ny form av företagsamhet på landsbygden. Med hänsyn till torkning och diverse bearbetningsåtgärder är det nödvändigt och naturligt att ha råvarulagringen på landsbygden än på de ställen där råvaran används i tätorter. Det går bra ihop med företagsverksamhet att hyra ut, rusta upp (transportförbindelser, lagerområden, skydd) och underhålla områden som lämpar sig för lagring.

Det finns möjligheter till ökad företagsamhet inom skogstjänster som bygger på leverans av experttjänster och avverknings- och naturvårdstjänster till följd av strukturomvandlingen inom skogsägarkåren och organisationerna. Rättidiga vårdinsatser efter skogsodling ger goda chanser till företagsamhet i skogssektorn och garanterar att den mekaniska skogsindustrin har tillgång till råvara av god kvalitet. Kvalitetsvirke har varit en av de största konkurrensfördelarna i den mekaniska träförädlings- och byggmaterialindustrins utrikeshandelsrelationer och det ska det vara i framtiden också. Man söker en modell för att omorganisera säljfrämjande organisationer, dvs. Skogsbrukets utvecklingscentral Tapios, skogscentralernas och skogsvårdsföreningarnas, verksamheter för att säkerställa att offentli-

ga medel används effektivare och konkurrenslagstiftningen beaktas bättre.

På senare tid har arbetet för tjänsteföretag i skogssektorn blivit allt mer diversifierat; utöver utförande omfattar arbetet också planering och styrning. De arbeten som kontrakten täcker in har ökat både till storlek och regional omfattning. Utvecklingen kommer att fortsätta i den här riktningen och det möjliggör för företagare att gå samman i nätverk och för företag som koncentrerar sig på vissa arbetsmoment att expandera på marknaden, till exempel småföretag som tillhandahåller planeringstjänster inom virkesdrivning.

Det är viktigt att främja företagsamhet också inom miljö- och landskapsvård, anser utskottet. Företagare och anställda i skogssektorn har kompetensen på detta. Tjänsteföretag i skogssektorn kan bredda och utvidga sin verksamhet från virkesproduktion i traditionell mening till kundorienterade tjänster inom natur- och landskapsvård. Det ger bestående arbetstillfällen på åretruntbasis utifrån landsbygdens naturresurser. En bredare användning av skogen för turism och för utvinning av tillgångar i skogsnaturen, som bär, svamp och vilt, rekommenderas. Det finns ny potential bl.a. i skogarnas hälsofrämjande effekter, naturprodukter, ersättningar för kolbindning och användning av vattnen. Med tanke på främjad turism och användning av skogarna för rekreation är det oroväckande att anslagen för underhåll av sådana rekreatiansanläggningar på Forststyrelsens marker som stöder turistnäringen minskar.

För att främja företagsamhet och andra skogsbaserade inkomstkällor måste forsknings- och utvecklingsmedel avsättas så att de stöder de här målen. Forskningsinstitutens, läroanstalternas och kunskapsklustrens strukturer bör gynna uppkomsten av ny kunskap. Det är av största vikt att stödja företagets tillväxt, nätverksbygge, produktutveckling och affärskompetens.

Utskottet befarar att tillgången på arbetskraft kommer att bli en knäckfråga för skogssektorns utveckling. Tillväxtmålen för användningen av skogsbaserad bioenergi och den ökade användningen av inhemskt gagnvirke kommer att öka

efterfrågan på kvalificerad arbetskraft i olika led av virkesförsörjningen i betydande grad. För att garantera fortsatt tillgång på arbetskraft i alla led är det angeläget att förutse de varierande behoven av arbetskraft och utbildning i skogssektorn och att utveckla läroanstaltsnätet, utbildningens innehåll och elevantagningen och att förbättra informationen. Vuxenutbildning och arbetskraftspolitisk utbildning spelar en allt större roll för att locka dem som vill byta yrke över till arbeten i skogssektorn.

För en kostnadseffektiv virkesförsörjning, bearbetning i traditionell mening och energianvändning behövs det bättre transportförbindelser året om. Nivån på det sekundära vägnätet, såväl enskilda vägar som landsvägar, måste förbättras och brister som hindrar transporter undanröjas inom hela vägnätet. Det faktum att användningen av industrins gagnvirke koncentreras till allt färre produktionsanläggningar ökar transportsträckorna för virkesråvaran. Det ger goda möjligheter att bygga ut järnvägs- och vattenvägstransporterna. Men för att järnvägstransporterna ska kunna byggas ut måste hela det nuvarande bannätet bevaras och saneras så att det klarar av tunga transporter. Det finns planer för bättre lastningsplatser och terminaler för virke som kan göra järnvägstransporterna lönsammare och transportformen mer konkurrenskraftig.

För en effektiv, fungerande och lönsam virkesförsörjning är det av största vikt att förbättra de trådlösa data- och telekommunikationerna på landsbygden.

Klimatförändringen och landsbygden

Enligt redogörelsen koncentreras landsbygdspolitiken på att stävja klimatförändringen och på anpassning till den. Klimatförändringen har inte tidigare varit särskilt aktuell i det landsbygdspolitiska sammanhanget, men nu ser de här åtgärderna ut att bli en integrerande del av framtidens landsbygdspolitik. Landsbygden har bättre förutsättningar än städerna att anpassa sig till klimatförändringen, inte minst med tanke på dess råvarureserver. Glesbygden är i själva verket en

del av lösningen på problemet med att stävja klimatförändringen och att anpassa sig till den.

Det gäller att ta ett aktivt grepp om de stora klimatfrågorna för landsbygden och vidta åtgärder för att anpassa sig till de negativa konsekvenserna av klimatförändringen samtidigt som man bör försöka dra nytta av eventuella fördelar med den. Det kräver att man systematiskt benär ut nyckelfaktorerna kring hur man ska anpassa sig till förändringen. I framtiden är det möjligt att till exempel handel med eller uthyrning av kolsänkor blir en källa till extrainkomster för skogsägarna. Goda tillväxtbetingelser för skogen är en garanti för fortsatt företagsamhet och för att man ska kunna tillgodogöra sig skogens klimatfördelar. I framtiden får man visserligen vara beredd på att räkna in till exempel störtregn, stormar och översvämningar och kostnader för dem i byggande och underhåll av infrastruktur.

Det kommer alltså att råda brist på nästan alla energiresurser och råvaror i framtiden och därmed kan priserna på dem förväntas stiga. Därför bör man satsa på ökad produktion av förnybar biomassa. Det är också ekonomiskt lönsamt och stöder landsbygdens utveckling. Kampen mot klimatförändringen lyfter fram fördelarna med klart decentraliserade system för närproducerad energi. En decentraliserad energiproduktion som bygger på flera förnybara energikällor är det bästa sättet att anpassa sig till klimatförändringen. Dessutom bör man vinnlägga sig om att använda energi effektivare. Samtidigt kan man minska beroendet av fossila bränslen och höja självförsörjandegraden och förbättra försörjningstryggheten i Finland.

Förnybar energi

Förnybar energi spelar en växande roll för landsbygden

För att utveckla näringsstrukturen på landsbygden måste alla möjligheter med förnybar energi utnyttjas fullt ut. En decentraliserad energiproduktion gynnar sysselsättningen och är miljövänlig. Den kan trygga försörjningen för många på landsbygden, inte minst i glesbygderna.

Framtidens bioekonomi kommer att få en mycket stark ställning på landsbygden, tror utskottet, eftersom de förnybara naturresurserna till stor del finns just där. Genom att ta fram regionala produktionsmodeller kan man minska behovet av långa transporter, förbättra försörjningstryggheten och säkra landsbygdens välfärd. Men för en blomstrande bioekonomi krävs det att landsbygdens naturresurser och kompetenskluster kombineras på ett nytt sätt. När den decentraliserat producerade energin kan göras tillgänglig för hela landet i ett gemensamt nät är det bra både för klimatmålen och för energiförsörjningen och försörjningstryggheten.

Vi bör ta fram nya decentraliserade och eko-effektiva affärsmodeller och affärskoncept som i sig förenar en decentraliserad samhällsstruktur och spetskompetens. Det finns möjligheter att utveckla teknisk och affärsmässig kompetens på decentraliserad energiproduktion i världsklass på landsbygden. Det kan generera synnerligen konkurrenskraftig verksamhet i Finland och bidra till export av teknologi och teknisk kompetens. En sådan utveckling måste backas upp av konsekventa politiska beslut som främjar uppkomsten av en fungerande hemmamarknad för decentraliserat producerad förnybar energi.

Trä är den främsta källan till förnybar energi

Trä är den främsta källan till förnybar energi i Finland. I det nationella skogsprogrammet har en årlig användning på 8—12 miljoner kubikmeter flis som sagt ställts som mål inför 2015. I den nationella klimat- och energistrategin anges målet som 12 miljoner kubikmeter fram till 2020.

Ambitionen att använda tre gånger mer skogsflis än i dag kräver bättre stödsystem och incitament i alla energiproduktionsled. Målen är ambitiösa och förutsätter bättre fungerande lösningar på en lång rad frågor kring marknadstillträde och drivning och transport av energived. Kemerastöd, energiskatter, investerings- och utvecklingsbidrag, inmatningstariffer och bestämmelser om energieffektivitet och byggande bör knytas ihop till ett fungerande paket. Det centrala för att öka användningen av bioenergi är att se till att stödinsatserna är kostnadseffektiva.

Stödet för användning av energived bör ses som en helhet; man bör se på bidragen för drivning av energived i sammanhang med energianvändningen av trä, investeringsstöden, energibeskattningen och utsläppshandeln. Målet bör vara att utveckla och se över stödformerna så att de uppmuntrar till ökad och effektivare drivning av energived och tryggad produktion och drivning av högkvalitativt gagnvirke. Det är utomordentligt viktigt att säkerställa att stöden uppmuntrar skogsägarna till rättidig skogsförnyelse. Energi-veden i ungskog bör utnyttjas effektivt.

Utskottet understryker att förnybar energi bör utvinnas framför allt som inhemsk närproducerad energi för att ge största möjliga nytta såväl ekologiskt som med tanke på landsbygden. För att det ska löna sig att utvinna skogsbaserad bioenergi behövs det terminaler som samlar upp tillräckligt stora råvaruvolymer. En storskalig export av pellets från Finland till exempel till Sverige och andra länder i Europa är inte motiverad i ett livcykel- och ekoeffektivitetsperspektiv för att transportererna ökar växthusgasutsläppen i betydande grad. Det är viktigt att vi inte ökar användningen av förnybar energi genom handel med sådana råvaror för bioenergi som kräver långa internationella transporter.

Energisystem och råvarumarknader är sammankopplade och starkt beroende av varandra och därför behövs det nya metoder för att främja decentraliserade energilösningar. I ett energiperspektiv kommer utvinningen av skogsbiomassa inte minst för framställning av avancerade, s.k. andra generationens biobränslen i en nära framtid att bli ett stort steg framåt för användningen av förnybar energi. Det är viktigt att satsa på att få i gång produktionen av sådana bränslen så skyndsamt som möjligt.

Redogörelsen lyfter fram en allsidig användning av skogarna som mål för landsbygdspolitiken. Det har ansetts sannolikt att en mer kraftfull drivning av avverkningsrester utarmar näringsresurserna i jordmånen, vilket kan ta sig uttryck i försvagad skogstillväxt, som i sin tur kan förlänga skogens omloppstid i framtiden och utarma biodiversiteten. Forskningen bör alltså ta sig an konsekvenserna av utvinningen av skogs-

energi för skogarna och deras tillväxt. Samtidigt bör man räkna med att skyndsamt tvingas se över anvisningarna om och metoderna för skogsodling och användning av skogsbioenergi utifrån senaste forskningsrön.

Biogas

Redogörelsen ger stort utrymme åt landsbygdsområdenas roll för produktionen av förnybar energi, men framför allt biogas har en mycket större potential bland alternativa former av energiproduktion än vad redogörelsen låter påskina.

Det är miljö- och energieffektivt att använda mer biogas, anser utskottet. Det behövs ett aktivt landsbygdspolitiskt grepp för att öka utvinningen av biogas och den vägen för att förbättra landsbygdens miljöstatus och energiförsörjningstrygghet och för att skapa nya arbetstillfällen och företag på landsbygden. För att potentialen för en storskalig produktion av biogas ska kunna utnyttjas behövs det långt mer effektiva främjande åtgärder. En inmatningstariff är ett lämpligt instrument för att öka utvinningen av energireserver typ biogas. Oberoende av tariffnivå blir kostnaderna för el som producerats med biogas mycket låga när de graderas enligt den totala elkonsumention.

Biogasproduktionen bör göras mer konkurrenskraftig i relation till fossila bränslen. I Finland har forskning och utveckling kring biogasutvinning kommit väl i gång, men för användning i större skala måste det vassare stödinsatser till. Potentialen för biogasproduktion inom jordbruket är stor, men investeringskostnaderna är enorma. Därför är det nödvändigt att produktionsanläggningar på gårdarna omfattas av en inmatningstariff. För att den stora potentialen för biogas ska kunna nyttiggöras krävs det betydligt mer omfattande stödinsatser i snabb takt för att de investeringar som nu ligger nere ska fås i gång och marknaden ska börja fungera. Det möjliggör för anläggningar av gårdsstorlek att börja producera el och värme. Men en eventuell inmatningstariff för biogas får inte bli ett hinder för målet att öka användningen av biogas som drivmedel.

Det finns på det hela taget omfattande miljöfördelar att hämta i att främja användningen av biogas som drivmedel. Biogas är ett energieffektivt lågemissionsdrivmedel och framställningstekniken finns redan på plats. Produktionsprocessen omvandlar biomassa till drivmedel på ett mycket energieffektivt sätt. En reform av punktskatten på bränsle är under beredning och den får absolut inte kränga till användningen av biogas till exempel genom en drivkraftsskatt eller andra liknande fiskala åtgärder.

I Finland är avstånden långa och därför är det befogat att producera biogas decentraliserat på gårdarna nära de områden där materialen produceras för att minimera transportkostnaderna. På landsbygden kan biogas framställas ur gödsel och växtrester eller kommunalt bioavfall. Utskottet lyfter fram de positiva miljökonsekvenserna av att utnyttja biogas effektivt inte minst inom djurhållning, där gårdarnas biogasreaktorer kan nyttja gödsel på ett sätt som klart minskar belastningen på vattendragen. Dessutom är det möjligt att återvinna näringsämnen i och med att biogasprocessen tar till vara näringsämnena i råvaran och förbättrar framför allt kvävet användbarhet i växtproduktion. Med biogastekniska metoder och genom biogasutvinning och återvinning av näringsämnen kan man också minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser. Genom återvinning av näringsämnen kan man spara sinande och icke-förnybara reserver av näringsämnen och minska energiförbrukning och utsläpp vid tillverkningen av konstgödsel.

Det har lagts fram en lång rad förslag om att främja biogas, men de konkreta åtgärderna har låtit vänta på sig. Det svåraste i beslutsprocessen är att biogasfrågorna sorterar under flera olika förvaltningsområden. Det behövs ett närmare samarbete mellan ministeriernas förvaltningsområden och ett samarbetsorgan för att samordna insatserna för att främja biogas.

Åkerenergi

Enligt uppskattning behövs det omkring 1,8 miljoner hektar av Finlands cirka 2,3 miljoner hektar åker för att trygga självförsörjningen på mat och producera den råvara som den finska livs-

medels- och foderindustrin behöver och då kan omkring 500 000 hektar vid behov användas för annan produktion, till exempel bioenergi. Det är nödvändigt att med det snaraste förbättra självförsörjningen på proteiner i Finland. Ett väsentligt led i försörjningstryggheten när det gäller matproduktion är att förbättra självförsörjningen på proteiner.

Målet bör vara att gårdarna är så självförsörjande på energi som möjligt och att det i framtiden ska vara lätt att sälja eventuell överskottsenergi till exempel till riksnätet eller närbelägna tätorter. Utskottet hänvisar till sitt utlåtande om statsrådets klimat- och energistrategi på lång sikt (JsUU 7/2009 rd — SRR 6/2008 rd) och menar att det går att passa ihop användningen av åkermark för matproduktion och ökad framställning av bioenergi. Det krävs också ett närmare samarbete mellan jordbrukets bioenergisektor och skogssektorn i de drivnings-, transport- och logistikled som har med bioenergi att göra.

Allmänna slutsatser

Begränsade naturresurser och en fortsatt ökad industriell aktivitet och folkmängd gör att människor och hushåll i världen genomgående har allt mindre naturresurser per capita till sitt förbrukande. Finland utgör i stort sett det enda området i Europa med framtida potential för produktion av mat, förnybar energi och olika naturbaserade tjänster. Följande konsekvenser av klimatförändringen lyfter fram betydelsen av den här resursen.

Finland bör till exempel genom sina beslut om infrastrukturen göra det möjligt att utnyttja ovan redovisade lokala strategiska fördelar i en föränderlig omvärld av globala nätverk. Man måste se till att servicen på landsbygden, framför allt när servicen, fungerar och förbättras redan för den skull att det finns tillräckligt med folk på landsbygden för att ta fram ny företagsamhet vid sidan av traditionella näringar. Det kräver förändringarna i den internationella omvärlden.

För att landsbygden och landsbygdspolitiken ska kunna utvecklas så att de klarar av framtidens utmaningar behöver de backas upp av klart

målsatt primärforskning och tillämpad forskning. De är i väsentliga delar sammankopplade med frågan om utbildning. Utbildning har ett direkt samband med uppkomsten av mänskligt kapital, teknisk utveckling och tillgång till utbildad arbetskraft.

Landsbygdsutvecklingen och möjligheterna att utnyttja landsbygdens resurser måste integreras i den nationella planeringen. Det förutsätter ett bättre samarbete mellan myndigheterna inom olika förvaltningsområden. Utvärderingen av konsekvenserna för landsbygden bör ingå som en föregripande åtgärd i allt sådant nationellt beslutsfattande som har regionala konsekvenser. Landsbygden bör utvecklas på lika villkor som resten av landet.

Utskottets förslag till beslut

Jord- och skogsbruksutskottet föreslår

att riksdagen godkänner följande ställningstaganden med anledning av redogörelsen och förutsätter att

1. Regeringen ser till att utveckla infrastruktur och tjänster på landsbygden utifrån invånarnas och näringarnas behov och att landsbygden behandlas på lika villkor som resten av landet.

2. Regeringen bidrar till att näringslivet på landsbygden utvecklas så att det vid sidan av traditionella näringar satsas framför allt på sektorer med särskilda starkheter tack vare globala förändringar, såsom decentraliserad förnybar energi och rena livsmedel.

3. Regeringen ser till att såväl den landsbygdsinriktade primärforskningen och tillämpade forskningen som utbildningen läggs upp så att de kan ge ett svar på de stora nya frågor som bland annat globala förändringar ställer oss inför.

4. Regeringen i den statsfinansiella planeringen väger in resursbehoven för ut-

vecklingen av landsbygden, vidtar åtgärder för att förbättra samarbetet mellan myndigheterna inom olika förvaltningsområden och inför konsekvensut-

värderingar för landsbygden som ett föregripande element i allt sådant nationellt beslutsfattande som har regionala konsekvenser.

Helsingfors den 14 april 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jari Leppä /cent
vordf. Pertti Hemmilä /saml
medl. Lasse Hautala /cent
Hannu Hoskonen /cent
Anne Kalmari /cent
Johanna Karimäki /gröna
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd

Mats Nylund /sv
Pentti Oinonen /saf
Klaus Pentti /cent
Petri Pihlajaniemi /saml
Erkki Pulliainen /gröna
Arto Satonen /saml
Katja Taimela /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Carl Selenius
utskottsråd Jaakko Autio.

RESERVATION

Motivering

Allmänna mål

Landsbygden spelar en stor roll för vår finländska identitet och våra viktigaste naturresurser. En hållbar och diversifierad användning av naturresurserna genererar produktivt arbete som inte kan förläggas till stora produktionsenheter. Allt fler människor på landsbygden försörjer sig på någonting annat än jord- och skogsbruk. Det är en av de viktigaste uppgifterna för landsbygdspolitiken att ha landsbygdens mångfald som den bärande principen. Utvecklingsutsikterna på landsbygden är i allt större grad beroende av att det finns nya verksamheter, och detta måste gälla både samhällsstrukturen och möjligheterna att nyttiggöra den byggda miljön.

Målet bör vara att vitalisera landsbygden, att dämpa de strukturella problemen, att de som bör där har försörjning, att servicen och samhället fungerar bättre och att landsbygden ska bli mer konkurrenskraftig och attraktiv för boende och företagande. Landsbygdspolitiken ska diversifiera näringslivet och lyfta fram landsbygden som boendemiljö.

Redogörelsen bygger på befogade utgångspunkter och mål, men den är alltför vag och saknar konkreta och bindande förslag till åtgärder för att göra landsbygden mer livskraftig. Tyvärr lyckas inte redogörelsen lägga fast några exakta specialåtgärder för glesbygden. Följaktligen föreslås regeringen sammanställa ett betänkande med scenarier för hur glesbygden kan utvecklas. Men också en stor del av resultaten från den arbetsgrupp som jord- och skogsbruksministeriet tillsatte kom inte längre än att de utreddes.

Trots alla goda mål har åtgärderna från regeringens sida haft rakt motsatt effekt. I Kajana dras lärarutbildningen in, i Heinola stängs Reumasjukhuset och i resten av landet halveras antalet nödcentraler. Det är så regeringens ojämlika po-

litik ser ut och den strider i allra högsta grad mot målen i redogörelsen.

De alltför små statsandelarna till kommunerna inverkar stort på glesbygdens möjligheter att tillhandahålla service. Kommunerna har svårt att klara av sina servicemål och garantera närservicen utan extra medel från statens sida. Den här valperioden har regeringen inte gett kommunerna tillräckligt stora anslag för att de ska kunna trygga servicen.

Statsandelssystemet innehåller en del egenskaper som är problematiska för landsbygdskommunerna, och de har än så länge inte kunnat lösas. Det gäller bland annat modellen med huvudman i statsandelarna till yrkesskolorna och yrkeshögskolorna. Modellen innebär att medfinansieringen tas ut av kommunerna i lika stora europoster per invånare. Det är en stor transferring från kommuner med många äldre till kommuner med många unga. Vid statsandelen till grundläggande utbildning räknas kommunernas medfinansiering ut på hela invånarantalet, och inte på antalet studerande. Det är orättvist för kommuner med stor andel äldre invånare.

Strukturomvandlingsöversikten och Regionbarometern 2010 som kom i januari–februari utlovar inga strålade framtidsutsikter för landsbygden. Arbetstillfällen försvinner, de stora årskullarna pensionerar sig och försörjningsbördan ökar, särskilt i perifera landsbygdsområden. De senaste åren har människorna känt sig mindre trygga, visar en rapport om säkerheten i glesbygden. Rädslan för att servicen ska försvinna är en av de stora orsakerna till otryggheten.

Säkerhet

Polisens uppgifter och första insatser har inte minskat i glesbygden i samma omfattning som befolkningen har minskat. Räddningstjänstens utryckningar i glesbygden sköts till största delen av frivilliga brandkårer och avtalsbrandkårer. Det för med sig många utmaningar när be-

folkningen åldras. Särskilt i gränstrakterna och skärgården får Gränsbevakningsväsendet stor betydelse som tillhandahållare av säkerhetstjänster.

Under den pågående regeringsperioden har målen för produktivhetsprogrammet stramats åt och det orsakar problem för både polisen och gränsbevakningsväsendet. Polispatrullerna får större patrullområden när polisinsattningsområden slås ihop. Serviceställena i glesbygden dras in och otryggheten ökar på landsbygden. På grund av produktivhetsprogrammet minskar personalen vid Gränsbevakningsväsendet inom lågprioriterade insatsområden och det gör att övervakningen och möjligheterna att reagera i olika situationer försämras. Inom både polisen och Gränsbevakningsväsendet är tekniken ett utmärkt verktyg, men det går inte att ersätta mänskligt arbete med teknik.

Nödcentralerna blir färre och det råder brist på nödcentralspersonal. Allt detta utgör en okontrollerad risk för viktiga säkerhetsfunktioner i samhället. Det innebär att hjälpbehövande inte får hjälp från polisen, räddningsväsendet eller sjuktransporten tillräckligt snabbt.

I betänkandet går utskottet inte tillräckligt mycket in på förhållandet mellan kommuner, företag och frivilligorganisationer när det gäller att tillhandahålla tjänster. På grund av personalsituationen, kommunernas ekonomiska läge och kommun- och servicestrukturreformen måste serviceproduktionen effektiviseras. Också organisationer kan leverera tjänster i de fall då företag inte gör det, men vi får inte skjuta över huvudansvaret på frivillig verksamhet.

Transporter

Inte minst för att vitalisera en glesbebyggd landsbygd krävs det att infrastruktur och trafik- och telekommunikationsförbindelser anläggs, utvecklas och fungerar. Snabba telekommunikationsförbindelser till ett rimligt pris måste garanteras i så stor utsträckning som möjligt och på lika villkor i hela landet. Bredbandsuppkopplingarna måste skyndas på och kommunerna få stöd för projekten.

Adekvata anslag till basväghållning och basledshållning är A och O för välfärden på landsbygden. På landsbygden är kvaliteten på och skötseln av vägnätet avgörande för en smidig vardag och fungerande transporter inom näringslivet. I redogörelsen framhåller regeringen att de föreslagna strategierna och målen ska genomföras inom budgetramen och de befintliga anslagen.

Kollektivtrafiken har minskat och kommer ytterligare att skäras ner kraftigt i glesbygden, och då riskerar de äldre att inte längre kunna bo kvar hemma.

Det avdelas inte tillräckligt med pengar för basväghållning, anser kommunikationsutskottet. I flera sammanhang har kommunikationsutskottet i sina utlåtanden om statsbudgeten och bland annat i betänkandet om den trafikpolitiska redogörelsen (KoUB 9/2008 rd) fäst allvarligt avseende vid att anslagen till basledshållningen redan länge har varit betydligt mindre än de hade behövt vara. Det gäller vägnät, bannät, farleder på hav och insjöar såväl som trafiktelematik.

När arbetsgivarnas FPA-avgift försvinner, höjer regeringen el- och bränsleskatterna. Det slår hårdast mot företag och människor i regioner med långa avstånd och i glesbygden. Inte minst landsbygden är drabbad eftersom den redan i decennier har tampats med stora omstruktureringar. Transportstödet måste gälla fler områden och beloppen höjas.

Skogsindustrin

För det framtida välbefindandet och ett ekonomiskt uppsving är det av största vikt att vi kan ge skogsindustrin tryggade villkor både nationellt och regionalt. Regeringen har inte gjort tillräckligt för att råda bot på läget som försämrats radikalt under valperioden.

Det hade varit angeläget att se till att skogsindustrin får virke till ett konkurrenskraftigt pris. Vidare hade vi behövt skattemodeller som uppmuntrar skogsägarna att sälja och sköta om sin skog. Det måste gå att omvärdera de negativa effekterna av övergången från arealbaserad till försäljningsbaserad beskattning. Den ekonomiska basen för skogsbruket och skogsindustrin

måste ses över genom en övergripande reform av skogslagstiftningen och reformen måste se till både skogsägarnas och samhällsekonominns intressen. För att få plantskog som växer krävs det strängare frister och lagen måste lyfta fram första gallring. Vidare måste systemet med skogsvårdsföreningar i högre grad stötta virkesförsörjningen och regeringen måste få ett slut på bråket om de ryska virkestullarna.

Torv

För tillfället är torv ett i hög grad nödvändigt bränslekomplement till skogsflis inte minst i stora kraftverkspannor, både på grund av sina förbränningstekniska egenskaper och på grund av den inhemska tillgången. Genom samförbränning av torv och trä kan man effektivt undvika problemen med uppkomsten av aska. Torven har också betydande potential som råvara tillsammans med träbaserade råvaror till exempel vid framställning av biodiesel. Det är motiverat att

räkna in torv i biodrivmedelsmålet, eftersom torv inte är en icke förnybar råvara.

Torvanvändning har många positiva effekter. Bland annat förbättras energisjälvförsörjningen och försörjningsberedskapen. Torvindustrin spelar en stor regional- och sysselsättningspolitisk roll framför allt i norra, östra och mellersta Finland. Kraftverk som drivs med torv genererar arbete och inkomster i just de områden där det råder brist på arbetstillfällen.

Förslag

Vi föreslår därför

att riksdagen godkänner följande ställningstagande och förutsätter följande:

De missförhållanden som tas upp i reservationen måste beaktas, så att verksamhetsmöjligheterna i näringslivet, tjänsteproduktionen och tillgången till tjänster säkras i glesbygden.

Helsingfors den 14 april 2010

Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd

Katja Taimela /sd

JsUB 4/2010 rd — SRR 5/2009 rd